

Refleksjoner fra glasshuset

Av Harald Skjønsberg

Hans Fredrik Dahl er historiker. Og som historiker har han vondt for å glemme. Det betyr at han husker sin ungdoms politiske vrangforestillinger – og han har mot til å gremme seg over dem! Det tjener ham til søre. For mange i hans generasjon har hatt en særlig evne til fortrenging. Gir han ikke en kortfattet og avslørende skildring?

«For en tid siden var jeg i et selskap der en venstreflyer overrakte en annen en bit av Muren som suvenir. Alle jublet. Men burde vi ikke i stedet gått hjem og trukket teppene over hodet?»

Det er riktig å oppsummere. Det er sunt å innrømme at man har tatt feil, at man har idyllisert brutale regimer, enten det var Øst-Tyskland eller Sovjet, Kina eller Albania. Ja, det er mer enn riktig og sunt. Det bør være en forpliktelse. Og den forpliktelsen hefter ved mange! I forbindelse med et bokprosjekt har jeg gått gjennom Orientering for årene 1966, 1967 og 1968. Det er forstemmende å se hvordan dyktige journalister frivillig ga slipp på sin kritiske sans når de tok for seg forholdene i Øst-Europa eller i andre land der regimet var av en farge de kunne like. Se for eksempel hva Kjell Gjøstein Resi presterte, i sin egenskap av redaksjonssekretær i Orientering! I forbindelse med 50-årsdagen for

Mange falt for autoritetene

oktoberrevolusjonen i 1967, lirte han av seg dette om Leonid Bregjnevns rike: «Det land som i dag feirer 50-årsdagen for sin

Professor Hans Fredrik Dahl har vakt reaksjoner med sitt selvpoppjør under tittelen «Alvekongens grep». (Foto: William Mikkelsen)

Den 12. februar skrev Hans Fredrik Dahl en kommentar på kultursidene som han kalte «Alvekongens grep» der han tar et oppgjør med sin egen radikalisme. Kommentaren har medført mange innsendte bidrag. Vi har valgt to som angriper Hans Fredrik Dahl fra hvert sitt ståsted. Det er henholdsvis Harald Skjønsberg og Victor Sparre som reflekterer.

oktoberrevolusjonen i 1967, lirte han av seg dette om Leonid Bregjnevns rike: «Det land som i dag feirer 50-årsdagen for sin

revolusjon, er på mange måter forskjellig fra hva det var bare få år tilbake. Knapphetsøkonormien er et tilbakelagt stadium.

Den industrielle og tekniske utvikling har ført til begynnende velstand. Demokratiseringstendensene har blitt tydeligere også på det politiske område.»

Kjell Gjøstein Resi var langt fra alene. Fritz Nilsen skamroses Nord-Korea, Finn Gustavsen og Sigbjørn Hølmehakk gir panegyriske skildringer av Cuba. Forpliktelsen overfor elementære demokratiske rettigheter må ha vært ytterst dårlig utviklet blant venstresosialister i Norge. Dette kan ha skapt noe av grunnlaget for ML-bevegelsens helt ekstreme autoritetsdyrking. Og bare så det for ordens skyld er nevnt: Undertegnede var av dem som falt for denne. Det er altså fra glasshuset jeg kaster.

Og fra dette selv-samme glasshuset vil jeg formidle en advarsel til Hans Fredrik Dahl. Ikke fordi han har tatt et overmodent oppgjør, men fordi oppgjøret lett kan bli for totalt. Vi har jublet en gang for mye, Hans Fredrik Dahl og jeg, om enn over litt ulike regimer, om enn med varierende grad av ukritiskhet. Vi bør tenke oss om før vi jubler igjen. For i gleden over Øst-Europas nyvunne frihet: Er det ikke tendenser som bør bekymre oss? Legg for eksempel merke til den ukritiske koblingen mellom markedskrefter og demokrati. Frie markedskrefter er blitt et synonymt begrep med politisk frihet. Og likevel vet vi dette: Ukontrollerte markedskrefter fører uvegerlig til nød for millioner av mennesker. Legg merke til hvordan Verdensbanken får herje i mange u-land! Sosiale tjenester legges ned, det lille som er av utdannelse raseres, matsubsidier fjernes, fordi u-landene må betjene sin gjeld til vestlige regjeringer og forretningsbanker. Slik virker markedet i rendyret form. Noe av dette var det vi fattet i 60- og 70-åra, selv om gudene skal vite at vi tok feil i så mangt.

Men vi bør ha blitt voksne nå, omsider. Det må være mulig å skille mellom barer og snør. Vi behøver ikke vakle fra greft til greft.

Ja, vi bør juble over Øst-Europa. Og vi som flirter med det autoritære, bør ha lært en lekse for livet. Men vi bør ikke ukritisk omfavne kapitalismen. Vi bør ikke glemme den sosiale dimensjonen. Vi bør ikke frykte alvekongens grep så mye at vi slutter å opprøres over urettferdighet!

Oppgjør med fortida

Av Victor Sparre

Det er ytterst sjelden å møte en så helhjertet og ærlig selverkjønnelse som den Hans Fredrik Dahl viser oss i sin artikkel «Alvekongens grep» i Dagbladet 12. februar.

Mens stormene feier Stalins perverterte sosialisme bort fra vår verdensdel kan ikke Dahl selv la gleden slippe løs, fordi fortidas illusjoner ligger der og stenger – den lange serie av varmenes sannheter som han og andre venstresosialister har næret seg ved gjennom 50- og 60-tallets natt. Og så med hans egne ord:

«VI HAR TATT FEIL. Det er den sorgelige sannhet. En radikal, marxistisk tenkemåte ledet oss en gang på 50-60-tallet vill. Fra hvilken vei, og hvor langt, burde være vår plikt å finne ut før vi slutter oss til denne vinters jubel.»

Den beundringsverdige artikkel slutter slik:

«Jeg, som hele mitt liv har hånet de uforutsende fra 1930-åra, som dengang ikke forsto hva Hitler førte til, jeg befinner meg nå i deres situasjon.»

Det Progressive Prosjekt slo feil, det må i dag erkjennes. Historiens skraphaug har kanskje plass for oss alle?»

Nei, Hans Fredrik Dahl, ingen skraphaug for et slikt oppgjør. Selv kommer jeg nettopp fra en «solidaritetshelg med Øst-Europa» arrangert av Thorolf Rafto Stiftelsen i Bergen. Her uttalte den fredspreminerte Doina Cornea frykten for at det gamle maktapparat nå skjuler seg i en ny forklødnings i hennes kjære Romania. Vi trenger deres hjelp, sa hun: «Vokt oss og pass på oss». Til et slikt vakthold trengs nettopp slike som Hans Fredrik Dahl. Den fredslike revolusjon er bare så vidt begynt.

Men hva så med selverkjønnelsen i Dagbladet for øvrig? Vi minnes gapestokken fra 1980 med 5 portretter på førstesteden under overskriften DAGENS BRØNNPISSERE. Vi minnes de mange angrep på Solsjenitsyn, hvor dikteren etter beste KGB-oppskrift ble lagt ut som

forkjemper for et nytt autoritært Russland.

Vi minnes Dagbladets ynkelige lederartikkel 5. januar 1974, da Sakharov og Solsjenitsyn sto i en kamp for livet mot den voldsomme hetskampanje Sovjetregimet bearbeidet opinionen med kort før Sakharov ble isolert og Solsjenitsyn arresteret og utvist.

Første halvpart av lederartikkelen lyder slik: «Aleksander Solsjenitsyn er en stor forfatter – og framfor alt et modig menneske. Han vet meget godt hva han risikerer når han nå har latt et utenlandsk forlag utgi sin nye bok om Stalins fangeleirer.»

La dette stå fast. Så kan man selvsagt stille spørsmålet om Solsjenitsyn opptrer politisk klokt og om hans aksjoner i virkeligheten tjener den liberaliseringen vi leter etter i dagens Sovjet.

Et slikt spørsmål har mange sider. Det står antakelig ikke til å nekte at situasjonen har drevet denne forfatteren over i en – etter forholdene – ekstrem holdning. På

en annen måte er det vanskelig å forstå at myndighetene har fått støtte i sin kampanje mot ham fra folk som forfatterne Aimatov og Damzatov, fra Sjostakovitj og Khatsjaturjan.

Det er personligheter kjent både for sin personlige integritet og sitt mot. Vi har ikke lov å påstå at det er av feighet de har latt myndighetene få bruke sitt navn i kampanjen mot Sakharov og Solsjenitsyn.

Verken Sakharov eller Solsjenitsyn har senere bebreidet sine kolleger som lot seg presse til å støtte smedekampanjen. De visste hva de ville vært utsatt for om de hadde våget å nekte.

Men Dagbladet, hva risikerte de?

Til slutt minnes vi Jahn Otto Johannsens simple angrep på Solsjenitsyn og Bukovskys 3.9.1977: «Solsjenitsyn og mange med ham ser Vestens eneste håp i en «andre moralsk gjensidelse» og en hård konfrontasjonspolitikk overfor Østlandene. Det er ikke underlig at folk med slike innstillinger hanner i kompaniskap med de mest reaksjonære folk i Vest.»

(La meg i denne forbindelse fortelle at «de mest reaksjonære folk» må være de

samme som Dagbladet i en annen lederartikkel kaller «alle Sparrene».)

Vladimir Bukovskys, den ukuelige lederkikkelse blant sine medfanger gjennom 12 år i Gulag-arkipelet fremstille Johansen som en ynkelig person, viljeløs i hendene på nettopp disse reaksjonære krefter i Vest. La meg avslutte med å sitere fra Vladimir Bukovskys vitende svar på angrepet. Overskriften lød: TIL BRØNNFORGIFTERNE.

«Enda en gang kommer enølge av levende vitner fra Øst, med sin bitre viten. Og enda en gang framtrer underlige artikler i bestemte aviser i forskjellige land. I disse artikler vil man ikke finne en åpen diskusjon om denne bitre sannhet selv, men en mengde interessante detaljer om påståtte manipulasjoner av venstre- og høyrehold.»

Det er en håndskrift som er velkjent for oss. Er det ikke underlig at først nylig begynte folk å vite om millionene av ofre for en fristende politisk teori? Er det sant at ingen kjensgjerninger sivet ut til Vesten i denne perioden?

Tvertimot. Dusinvis av bøker og utallige artikler meldte fra i tide om tragedien. Men en eller annen omsorgsfull hånd greide å forgifte kildene for denne informasjon.

Det er dere, brønnforgifterne, som er ansvarlige for verdensopinionens apatiske holdning til det som skjer i Kamboja, Vietnam, Afrika og Latin-Amerika – dere som prøver å påtvinge verden denne venstre-høyrementaliteten.

I konsentrasjonsleirene ble vi kvært for denne fartige dikotomi gjennom sult og terror.

Til høye og venstre for oss var ingenting annet enn piggråd. Slik lærte vi å se bare en strid i verden: Menneskelighetens kamp mot umenneskelighet, liv mot død.»

Den kjente russiske billedhoger Ernst Neisvestny ble i sommer spurt i sovjetisk TV om kommunismen var en feiltagelse? Han svarte: «Nei, det er en forbyttelse.»

Hans Fredrik Dahl har tatt et rakrygget oppgjør med fortida. Hva med Dagbladet?